

cia, et varia, ut per distinctas species repræsententur: ut si ad conjectandum effectum contingenter futurum plures causas cœlestes, et terrestres, et historiam, vel scripturam, aut exempla simul conjungere, et considerare oporteat, quæ omnia sæpissime non cognoscuntur ab Angelo per eandem speciem, licet possint considerari simul in ordine ad unum. Et tunc antecedens illud ex pluribus actibus coalescit, licet non per discursum, quia unus ex aliis non infertur. Sed unus alteri accumulatur, et fortasse non per propriam compositionem propositionum, sed per conjunctionem duarum causarum partialium ad unum effectum producendum, quia singula quæ non prosunt, simul collecta juvant. Possunt autem simul conjungi per plures actus concomitanter se habentes, vel ad summum copulatos, quasi simplici copula, cui in mente Angeli respondeat actualis consideratio, quod omnia illa indicia simul sumpta sufficiunt: sive hæc consideratio sit per novum actum distinctum, sitque quasi minor syllogismi propositio, sive fiat per omnes illos actus simul inter se aliquo modo collatos.

23. *Notandum secundo.* — Denique in hujusmodi cognitione antecedentis potest interdum intervenire successio, quia non omnia signa necessaria simul fiunt, vel occurrunt, sed successive, et ita paulatim cognoscuntur. Sic enim dæmon non statim agnovit Christum esse Deum, sed paulatim: nam prius deceptus est contrarium existimando, postea incepit dubitare, deinde in suspicionem devenit, ac tandem invitus credidit. Sic etiam dixit Augustinus, dæmones multa conjectare propter diuturnam experientiam, quam successive consecuti sunt. In hac autem successione non intervenit proprius discursus causalis, sed tantum successivus, quia non fit inferendo unum ex alio, sed unum alteri accumulando. Et præterea quamvis hoc successive fiat, in fine quando completur antecedens, necesse est, ut cum ultimo signo concurret præteritorum memoria, et virtus experientiæ, ut inferatur conclusio, quia si præterita indicia aliquo modo in præsentem non repræsentarentur saltem confuse, non magis possent movere, nec cooperari ad præsentem actum, quam si prius cognita non fuissent.

24. *Circa modalem consequentiam notandum.* — Circa conclusionem autem adverto, quando modalis est, posse inferri necessario, et evidenter ex cognitione signorum, seu omnium motivorum, quando omnia simul, et perfecte

considerantur, ut sit ab Angelo, quia licet signa, vel testimonia, non evidenter concludant, rem ita esse, concludere possunt evidenter esse verisimilem, vel probabilem. Nam hæc solum est denominatio quædam extrinseca ab ipsis indiciis sumpta, et ideo ex illis potest evidenter cognosci, et quoad hanc partem non est necessaria successio temporis ad hoc iudicium de conclusione formandum, quia cum evidenter inferatur, si intellectus attendat, seu apprehensam habeat conclusionem, statim necessario illi assentit. Imo quoad hoc in Angelo fortasse non est necessarius discursus illativus unius ex alio per diversos actus, quia in ipso antecedente uno actu simplici videre potest, talem veritatem vel assertionem ex talibus signis fieri verisimilem. Dixi autem *posse inferri necessario*, quia interdum fieri potest, ut iudicetur probabile, aut verisimile, quod revera non est, nec evidenter tale esse ostenditur, et tunc iudicium de probabilitate potest esse liberum, et aliquando temere; aut ex passione datum, quod aliquando forte in malis angelis contingit: et tunc eadem est ratio de tali iudicio conclusionis modalis, quæ est de illatione conclusionis de inesse, de qua dicendum superest.

25. *Circa absolutam consequentiam notandum.* — Hujusmodi ergo conclusio interdum potest esse evidens saltem in attestante, Deo, vel Christo, vel Angelo sancto, qui ratione status mentiri non possit, et talis est fides coacta dæmonum, nam talis evidentia necessitatem imponit intellectui. Unde etiam fit, ut talis collectio in Angelo non requirat successionem, nihilominus tamen non videtur fieri sine novo actu, ex vi prioris elicito, quia est actus longe diversus in specie, et non transcendit quamdam rationem fidei. Aliquando vero, et ordinarie talis conclusio de inesse est libera quoad assensum, quia cum evidenter non inferatur, non necessitat intellectum, sola enim evidentia illum ex necessitate ad exercitium assensus inducit. Est ergo liber talis assensus: et ex hac parte potest esse tempore posterior, quam tota cognitio antecedentis, quia potest liberum arbitrium hæsitare, et suspendere actum, et applicare intellectum, ut magis consideret: et si nihil novi in contrarium inveniat, tandem velle, et assentire. Et tunc assensus ille sine dubio est actus distinctus a præexistente cognitione, cum sit, vel esse possit posterior illa, unde etiam est ex discursu causalis, et successivo. Hoc posterius per se patet, cum fiat posterius tempore. Prius vero etiam patet, quia da-

tur in virtute præmissarum. Nec obstat, quod non simul seu ex necessitate detur, quia inde solum fit, assensum præmissarum non esse causam necessitantem ad talem assensum, sed esse subordinatam liberæ voluntati quoad exercitium talis actus, non tamen per hoc excluditur, quin sit vera causa, et ratio assentiendi conclusioni, quod sufficit ad discursum causalem. Et hoc est illi magis intrinsecum, quia est de intrinseca ratione ejus, successio vero non est ita necessaria, quia pendet ex libera voluntate, quæ potest libere velle statim in eodem instanti assentire.

26. *Angeli beati etiam in conjecturali cognitione non decipiuntur, dæmones sæpius.* — In statu innocentie nullus error esse poterat. — Ex qua doctrina obiter notanda est differentia inter bonos, et malos Angelos. Nam illi etiam in hoc genere conjecturalis cognitionis, nunquam decipiuntur isti vero sæpius. Non enim probo quod apud Malonium, dicta disput. 6, sect. 1, circa finem, scriptum invenio: *Angelos bonos interdum, malos vero sæpissime decipi.* Boni enim Angeli decipi non possunt, repugnat enim id statui beatifico. Nam deceptio est malum quoddam, saltem pœnale, et magna imperfectio, quæ illi felicissimo statui repugnat. Item ob hanc rationem, etiam in statu innocentie non poterat esse error ante peccatum, quomodo ergo esse poterit in beatitudine. Denique beati sunt prudentissimi, et ideo nullo periculo erroris se exponunt. Est ergo discrimen inter bonos, et malos Angelos, quod boni licet interdum de hujusmodi rebus certam revelationem non habeant, ut ex Daniele, 10, colligitur, et notant Patres, ac D. Thomas, dicta quæst. 8, de Veritate, art. 15, nihilominus de his rebus ignotis, quarum certitudinem non habent, non judicant absolute esse, vel non esse, aut futuram esse rem, etc., sed judicant tantum modaliter, verisimiliter ita apparere, juxta mensuram et gradum indiciorum, quæ prudentissime, et evidentissime perpendunt. Angeli vero mali facile judicant de rebus ipsis ita esse, vel non esse ex conjecturis prout odio, vel alio affectu ducuntur. Et ideo isti sæpe decipiuntur, illi nunquam. Quod tam clarum mihi videtur, ut existimem Malonium, virum doctum et eruditum, hoc non ignorasse, sed vel in verbis illis mendam irrepisse, mutata particula, *nunquam*, in particulam interdum, vel lato modo deceptionem vocasse, quando res non succedit, prout probabiliter apparet: sicut Aristoteles dixit multa falsa esse probabiliora veris, sed nihilominus etiam in his non

est deceptio respectu illius, qui non judicavit absolute esse futuram, sed esse verisimile, futuram esse.

27. *Ad argumenta prioris sententiæ in numero secundo.* — Argumenta prioris sententiæ admittimus, quatenus secundam assertionem confirmare possunt. Quatenus autem videntur contra primam procedere, respondemus solum probare, dari respectu Angeli propositiones mediatas, et cognoscendas per aliud, quod nos supra concessimus, et probavimus. Inde autem non recte infertur discursus, quia potest unum per aliud cognosci ex parte objecti, et nihilominus simplici actu utrumque cognosci. Sicut in superioribus de cognitione, quam Angelus per suam substantiam de Deo habet, explicavimus. Nec in cognitione naturali, et evidenti angelica, alium cognoscendi modum aliquando admittere necesse est. Quia sive per unam speciem causam cognoscat, sive interdum medium, per quod effectus cognoscitur, concursus plurium causarum includat, quæ non una, sed pluribus speciebus cognosci valeant, semper effectus cognoscitur in causa, per speciem causæ, seu medii, et ideo effectus eodem actu, et sine discursu in causa, et propter causam cognoscitur. Ad exemplum de multitudine plurium eclipsium augmentabili in infinitum, si mundus esset in æternum duraturus, Capreolus non censet inconveniens, quod omnes illæ uno intuitu simplici ab Angelo videantur, quia non sequitur actum esse infinitum, sed esse superioris cujusdam rationis, et comprehensionis. Sed fortasse non omnes Angeli possent simul actu comprehendere omnes concursus futuros in tota æternitate, et singulis diebus illi coexistentibus, si mundus, et motus cœlorum semper essent futuri. Et ideo hoc dato, respondetur inde non sequi discursum causalem, sed successivum. Nam semper in causis cognitis, et consideratis cognoscerentur aliqui effectus sine discursu: variata autem cognitione causarum, alii effectus simili modo viderentur, illa autem variatio in cognitione causarum solum per discursum successivum fieret.

28. *Ad argumenta secundæ sententiæ ex auctoritate Patrum in numero tertio.* — Ad argumenta secundæ opinionis. Imprimis ex Patribus ibi allegatis, Augustinus et Bernardus, nihil in eis locis de discursu in particulari dicunt. Nam Augustinus solum loquitur de Angelis beatis, illi enim soli cognitionem habent matutinam, per quam certum est non discurrere, quia est ipsa visio Dei. Cum hac vero, et

simul habere sanctos Angelos cognitionem vespertinam creaturarum, id est, naturalem, et in proprio genere, inter quas neque est discursus causalis, quia una ab alia non oritur, nec etiam est necessarius, discursus successivus, quia simul tempore esse poterunt. An vero cognitio ipsa vespertina sine discursu ab Angelo perficiatur, Augustinus ibi non declarat. Unde loca illa magis pertinent ad quæstionem tractandam in capitibus sequentibus, de his quæ Angeli simul considerare possunt, vel non possunt, quam ad præsentem de discursu. Verba etiam Bernardi valde generalia sunt, et magis indicare possunt discursum, saltem successione, quatenus per velocitatem cognitionis angelicæ ejus perfectionem declarat. Dionysius etiam obscure loquitur, et generalibus verbis. Unde satis superque juxta priorem assertionem exponi potest.

29. *Ad rationes ejusdem sententiæ in numero quarto.*— Et eodem modo satisfit rationibus pro illa sententiâ adductis. Nam differentia inter nos, et Angelos quoad hanc partem sufficienter sumitur ex ordinario modo intelligendi ea, quæ perfecte, et per propriam naturalem scientiam ab Angelis cognosci possunt. Idemque satis est, ut Angeli intelligentiæ vocentur. Quamvis etiam interdum a Patribus rationales appellentur, ut patet ex Gregorio, Hom. 10, de Epiphania, Damasceno et Bernardo supra. Ad secundum vero dicimus, proportionem illam inter Angelos, et corpora cœlestia nimium probare posse, si ad unguem esset servanda, nam ex illa sequeretur Angelum non discurre, etiam discursu successivo: quia corpora cœlestia, etiam per hunc modum suam perfectionem non acquirunt. Satis ergo sit illi proportioni, si dicamus Angelos habere naturale lumen intelligentiæ perfectum, et non discurre in his, quæ illi lumini perfecte subjiuntur. Neque plus probat ratio tertia. Imo ex illa per argumentum a contrario nostra secunda assertio comprobatur: nam si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, et e converso: si ergo Angelus simplici actu cognoscit ea, quorum principia, et causas perfecte comprehendit, et ideo circa illas non discurret, alia, quæ non ita perfecte cognoscit, non simplici intuitu, sed discursu assequetur. Et idem dicitur ad rationem quartam, nam revera in his quæ Angelus tantum conjectura assequitur, a nobis ad ignota procedit, dæmones enim ex his, quæ videbant, inquirebant, quod ignorabant, scilicet Christum esse Deum, et sic de aliis.

CAPUT XXXIV.

UTRUM ANGELI SEMPER ACTU CONSIDERENT OMNIA QUÆ IN ACTU PRIMO COGNOSCERE POSSUNT.

1. *Apresenti quæstione, quæ excludantur.*— *Punctus quæstionis.*— Diximus de his, quæ ad essentiam, modum, vel proprietates angelicæ intellectionis investigari a nobis possunt: nunc de exercitio, vel usu talium actuum dicendum superest. Quam quæstionem tractat D. Thomas, dict. quæst. 58, art. 1, sub his verbis, utrum Angelus quandoque sit in potentia, quandoque in actu: et sub distinctione respondet, tam de actu primo, et secundo, quam de intellectu comparato ad objecta naturalia, vel supernaturalia, sed nunc nos de solis naturalibus objectis tractamus, quia omnia quæ supernaturalia sunt, in secundam hujus tractatus partem reservamus. Nec agimus de actu primo, quia hic in intellectu nostro duplex est, scilicet species impressa, et habitus acquisitus, et de priori, prout in Angelis etiam necessarius est, jam dictum est, Angelos semper esse in actu primo in ordine ad objecta naturalia, quod etiam D. Thomas, in dict. art. 1, confirmat: excepimus autem actus internos mentis, respectu quorum potest intellectus Angeli esse in potentia, etiam in ordine ad actum primum, quia illos naturaliter ignorat. Quod ibidem dixit D. Thomas de objectis supernaturalibus, est autem quædam similitudo rationis, servata proportione. Neque de hoc actu primo aliud superest dicendum. Alter vero actus primus, qui communi usu proprie habitus appellatur, ubi invenitur, ita ut sit ordinis naturalis, est posterior actu secundo: nam per illum generatur, et ideo post omnia, quæ ad actum secundum Angelorum pertinent, in ultimo capite hujus libri disputationem hanc de habitibus Angelorum reservamus. In præsentibus ergo de solo actu secundo inquiremus, utrum Angelus semper sit in actu secundo adæquato, ut sic dicam, suo actui primo objecto a se intelligibili, sive per unum actum, sive per plures omnia illa cognoscat.

2. *Prima sententia.*— *Angelum posse, sed non semper esse in actu secundo adæquato actui primo.*— In quo puncto prima sententia est posse Angelum simul esse in actu secundo omnium rerum a se cognoscibilem, quamvis non semper vel necessario sit in hac actuali consideratione. Quæ posterior pars non est singularis, sed communis omnium. Priorem

autem docuit Gregorius, in 2, distinct. 11, quæst. 1, secutus Aureolum, ibi quæst. 3, art. 3. Et probat primo ex Augustino, lib. 5, Genes. ad. litt., cap. 29 et sequent. Nam in 29, ait, Angelos primum posse contemplari æternitatem creatoris, et mutabilitatem creaturæ, et ex hac cognitione laudare creatorem, et subdit, *hoc totum possunt, simul hoc totum faciunt, possunt tamen, et faciunt.* Quod magis explicans, cap. 32, ait, *secundum potentiam spirituales mentis angelicæ, cuncta quæ voluerit simul notitia facillima comprehendit.* Profecto si *cuncta simul*, nihil est, quod Angelus cognoscere possit, quod non simul actu considerare possit, et si *notitia facillima*, non potest notitia illa difficilius reddi, ex rerum cognitarum multitudine, ac proinde de omnibus, de quibus divisim esse potest successive, simul etiam collective poterit. Quod his verbis subjungere videtur Augustinum, cap. 33, dicens: *Omnia mens simul angelica potest, quæ singillatim per ordinem connexarum causarum sermo distinguit.* Secundo idem probatur ratione, quam nos hoc modo formare possumus. Nam vel Angelus cognoscit sine speciebus, vel per illas: utroque autem modo potest simul considerare omnia, quæ sigillatim potest cognoscere, ergo. Probo minorem quoad priorem partem. Nam si intelligit sine speciebus, solum ex virtute sui luminis poterit applicare intelligit sine speciebus, solum ex virtute sui luminis poterit applicare intellectum, ut secundum totam suam virtutem operetur simul, simul ergo poterit cognoscere omnia, quæ sub ejus capacitatem cadunt. Gregorius autem, quia supponit Angelos per species cognoscere, sic probat alteram partem, quia tot actus intelligendi potest Angelus simul habere, quot habet species, ergo potest omnia quorum habet species simul intelligere. Consequentia evidens est, et antecedens probatur, quia intellectus duobus modis concurrat ad actum, scilicet recipiendo et agendo, sed ut recipiens æque potest plures actus recipere, ac pauciores, vel unum, quia inter se non habent repugnantiam, et in potentia est capacitas, ut ipse latius probat, in primo, distinct. 4, quæst. 1, art. 3. Item etiam ut principium activum idem potest, quia intellectus Angeli tantum efficit intellectionem cum specie, ut causa partialis, ergo quot habet species, tot actus intelligendi potest simul efficere, ac proinde potest multis actibus simul omnia considerare. Probatur consequentia, quia omne agens parziale, cum alio, et alio partiali principio coactivo æque po-

test simul plures operationes cum talibus principis efficere, sicut pauciores cum paucioribus principis, vel unam cum uno principio, nisi agendo debilitetur, seu minuat, aut ab alio principio pendeat, quod debilitationem (ut nobis contingit) causet in intelligendo, quia a phantasmatibus, et organis corporeis dependemus. Angelicus autem intellectus nec in se debilitatur, nec pendet ab aliquo, quo defatigetur, ergo. Majorem solum probat exemplo luminosi, quod partialiter efficit speciem cum objectis sensuum, in qua actione non debilitatur, et ideo potest tot species efficere, quot objecta concurrunt, licet in infinitum multiplicentur.

3. *Secunda sententia.*— *Ab Angelo semper necessario actu cognosci omnia, quorum habet species.*— Supposita autem hac posteriori parte, ponentium scilicet species, potest facile cogitari secunda sententia, dicens non tantum posse Angelum omnia simul intelligere, quorum habet species, sed etiam ex necessitate naturæ semper esse in hujusmodi actuali operatione. Probatur primo, quia si potest Angelus simul omnia cognoscere, quæ per omnes species, quas simul habet, representantur, ad perfectionem ejus spectat semper in omnibus illis actibus perseverare et ab illis nunquam cessare, ergo verisimilius est semper illa omnia actu intelligere. Probatur consequentia, quia major perfectio erit in hoc non pendere a voluntate, sed a natura esse determinatum ad hujusmodi actum secundum completum, sive sit unus tantum, sive collectio plurium, sicut in Deo ad perfectionem ejus pertinet, ut necessario semper actu cognoscat omnia, quæ potest cognoscere, quia potens est omnia illa simul cognoscere. In nobis enim, quia non possumus omnia simul cognoscere, necessarium fuit, et ad perfectionem rationalis naturæ pertinebat, ut libere posset se ad hanc vel illam cognitionem applicare. At vero in Angelis, si omnia, quorum habent species, simul cognoscere possunt, non fuit necessaria, nec conveniens illa libertas, sed majoris perfectionis erit ex necessitate naturæ semper omnes illos actus habere, et in hac actualitate et necessitate magis divinam perfectionem imitari.

4. *Accedit, quod licet voluntas Angeli in hoc habeat aliquam potestatem, non potest habere rationabilem causam cessandi ab hac consideratione actuali, intellectui ejus adæquata, quia in ea non lassatur, nec defatigatur, nec cessare oportet ab uno actu, ut alium habeat: cur ergo Angelus seipsum illa perfectione ultima priva-*